

Nr 53

Näringsutskottets betänkande i anledning av motioner angående affärstidslagstiftning.

Ärendet

I detta betänkande behandlas åtta motioner vari föreslås att affärstidsreglering skall gälla även efter årsskiftet 1971-1972. Motionerna har föranletts av meddelande till riksdagen om affärstidsregleringens upphörande vid nämnda tidpunkt.

Motionerna redovisas nedan.

Förutsättningar för motionerna

Genom Kungl. Maj:ts skrivelse 1971: 161 tillkännagavs för riksdagen att Kungl. Maj:t beslutat att i den i 56 § riksdagsordningen stadgade ordningen skulle göras meddelande till riksdagen rörande affärstidslagstiftningen och att meddelandet skulle framföras av statsrådet och chefen för handelsdepartementet Feldt. Meddelandet lämnades den 10 november 1971 och föranledde då ett debattinlägg i kammaren. Statsrådet Feldts anförande återges som *bilaga 2* till detta betänkande.

I anslutning till meddelandet hade inom handelsdepartementet upprättats en redogörelse för 1970 års affärstidskommittés betänkande (SOU 1971: 33) Fri affärstid samt remissyttrandena häröver. Denna redogörelse, som tillställdes riksdagens ledamöter, återges som *bilaga 3*. Redogörelsen innehåller bl. a. en framställning av nu gällande affärstidsbestämmelser.

Motionerna

Yrkanden

Motionerna är följande:

1971: 1564 av herrar Petersson i Röstånga (fp) och Karl Bengtsson i Varberg (fp), vari hemställs att riksdagen skall besluta att nuvarande affärstidslag förlänges, att den kommunala dispensmöjligheten slopas samt att affärer äger rätt till söndagsöppet fyra gånger per år efter anmälan till kommunal myndighet,

1971: 1569 av herr Andersson i Örebro m. fl. (fp, c, m), vari hemställs att riksdagen skall uttala

att en laglig reglering av affärstiderna bibehålles även efter den 1 januari 1972,

att denna reglering baseras på nu gällande affärstidslag med den ändringen att dispensärenden i första instans behandlas av länsstyrelserna,

att i lagen eller eventuellt i motiven för densamma kraftigt understrykes att dispensgivningen skall ske ytterst restriktivt och endast i de fall då ett klart dokumenterat konsumentintresse av ökat öppethållande föreligger,

1971: 1570 av herr Börjesson i Falköping m. fl. (c), vari hemställs att riksdagen skall besluta

1. att affärstidslagen skall fortsätta att gälla tills vidare,
2. att frågan om reglering av affärstiderna bör tas upp till ny prövning när resultatet av distributionsutredningens arbete föreligger,

1971: 1571 av herrar Komstedt (m) och Werner i Malmö (m), vari hemställs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall som sin mening ge till känna att nuvarande affärstidsreglering bör gälla även efter instundande årsskifte,

1971: 1572 av fru Nordlander m. fl. (vpk), vari hemställs att riksdagen skall besluta

1. att affärstidslagen (1966: 668) förlänges att gälla fram till den 1 januari 1974,
2. att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om tillsättande av en utredning med uppgift att se över dispensbestämmelserna och utarbeta ett bättre skydd för de handelsanställda,

1971: 1573 av herr Alf Pettersson i Malmö m. fl. (s), vari hemställs att riksdagen skall antaga förslag till ny affärstidslag av den lydelse som anges i motionen (se *bilaga 4* till detta betänkande),

1971: 1574 av fru Theorin m. fl. (s), vari hemställs att riksdagen skall besluta

att förlänga giltighetstiden för affärstidslagen tills vidare samt att uppdraga åt Kungl. Maj:t att föranstalta om en ytterligare översyn av frågan och därefter förelägga riksdagen de förslag som denna översyn kan föranleda,

1971: 1575 av herr Torwald m. fl. (c), vari hemställs att riksdagen skall besluta att affärstidslagen (1966: 668) skall fortsätta att gälla tills vidare samt

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall som sin mening uttala

att frågan om reglering av affärstiderna bör tas upp till ny prövning så snart resultatet av distributionsutredningens arbete föreligger.

Motivering

I var och en av motionerna anförs ett flertal argument för bibehållande av en affärstidsreglering. Endast undantagsvis, såsom i motionen 1971: 1564, antyds att det på konsumenthåll kan finnas intresse för en ökad öppethållning. Här och i motionen 1971: 1569 framhålls att den nu medgivna öppethållningstiden under vardagar visat sig tillräcklig och inte kommit att utnyttjas fullt ut. *Söndagsöppethållning* tycks allmänt betraktas som en vanlig följd av affärstidsregleringens slopande; i synnerhet bedöms möjligheten därtill komma att utnyttjas av stormarknader. I motionen 1971: 1569 refereras resultatet av en enkät bland sådana butiker och uttalas farhågor för att söndagsöppethållande i kombination med olika slags jippon kommer att bli ett viktigt konkurrensmedel inom handeln. Om vissa butiker hålls öppna på söndagarna kommer, sägs i ett flertal av motionerna, många andra butiker att mot sin vilja anse sig tvungna att även de utnyttja möjligheten till söndagsöppethållning. I motionen 1971: 1564 förutsägs att en betydande del av inköpen kan komma att förläggas till söndagar.

Det påpekas i nästan alla motionerna att konsumenternas sammanlagda köpkraft är begränsad och att den totala omsättningen således inte kan väntas öka i samband med en utsträckning av öppethållningstiderna. *Strukturförändringar* inom handeln beräknas allmänt bli ett resultat av den ekonomiska belastning som en ökad öppethållning kommer att förorsaka. I alla motionerna förutses en forcerad nedläggningstakt inom detaljhandeln och sålunda en koncentration av denna till större enheter. Att mindre affärer försvinner i stor utsträckning betyder, anförs i flera av motionerna, en förlust av närhetsbutiker. Dessas värde för konsumenterna framhävs på flera håll. En generellt sett *försämrad service* anses genomgående bli en följd av strukturförändringarna. Nedläggning av närhetsbutiker går särskilt ut över äldre och handikappade konsumenter, framhåller man, och över huvud taget över konsumenter som saknar tillgång till bil. I flera motioner sägs att serviceförsämringen blir särskilt kännbar på landsbygden och i mindre tätorter.

Kostnaderna för ett ökat öppethållande, framför allt på söndagar, måste enligt motionärerna befaras slå igenom i form av *prishöjningar* för konsumenterna. Väljer handeln att tillämpa särskilda pristillägg vid öppethållande på nya tider blir det, anförs i motionen 1971: 1572, bara de köpstarka konsumenterna som får råd att utnyttja denna service.

Konsekvenserna för *handelns personal* berörs i samtliga motioner. I de flesta åberopas opinionsyttringar bland handelsanställda mot ett ökat

öppethållande. Ett sådant kan enligt flera motioner befaras leda till rekryteringssvårigheter för handeln och personalavgång. I några fall hänvisas till att de handelsanställda vid en utsträckning av affärstiderna kan ställa krav på ytterligare kommunal service i form av ökat öppet-hållande av barndaghemmen. Utvidgat öppet-hållande inom handeln sägs i ett par motioner kunna komma i konflikt med den allmänna strävan efter förlängd fritid. I motionerna 1971: 1572 och 1971: 1574 uttalas farhågor för att affärstidsregleringens slopande kommer att leda till ett utökat utnyttjande av *delridsanställda* med otrygga anställningsförhållanden och otillfredsställande sociala förmåner. Reformen kommer också, anförs det i motionen 1971: 1569, att medföra en svår situation för de små *familjeföretagen* inom handeln. Valet står för dessa mellan att med ogynnsamma sociala konsekvenser förlänga öppet-hållandet och att avstå härifrån med minskad konkurrenskraft och minskad omsättning som resultat. Samma synpunkt återfinns i motionerna 1971: 1564 och 1971: 1575; i den senare framhålls att affärstidslagen ger företagare och medhjälpare familjemedlemmar ett socialt skydd som är svårt att uppnå på annat sätt.

Nuvarande *dispensgivning* på affärstidslagens område har, uttalas i motionerna 1971: 1564 och 1971: 1573, på sina håll fungerat orättvist och snedvridit konkurrensen. En mera restriktiv dispenspraxis förordas i motionerna 1971: 1569 och 1971: 1574, medan i motionen 1971: 1573 påyrkas att dispensmöjligheten skall slopas helt. Vid bibehållande av affärstidsregleringen bör enligt förslag i motionen 1971: 1564 medges rätt att hålla butik öppen fyra söndagar om året efter anmälan till kommunal myndighet. Handläggningen av dispensärenden föreslås här och i motionen 1971: 1569 flyttas till länsstyrelserna. I motionen 1971: 1574 framförs tanken att en likformig dispensgivning skall användas som ett styrmedel för en bättre serviceförsörjning, exempelvis genom ett jour-system som inordnas i en kommunal serviceförsörjningsplan.

I tre av motionerna, 1971: 1570, 1971: 1574 och 1971: 1575, erinras om det arbete som utförs av *distributionsutredningen*. Motionärerna anser det oriktigt att ta ställning för ett slopande av affärstidsregleringen innan denna utrednings resultat föreligger. I detta sammanhang kan nämnas att det i motionen 1971: 1574 påtalas att ingen representant för konsumenterna ingick i 1970 års affärstidskommitté.

Chefen för handelsdepartementet anmälde i sitt meddelande till riksdagen avsikten att tillsätta en särskild *nämnd med uppgift att följa utvecklingen inom detaljhandeln* sedan affärstidsregleringen upphört. I motionen 1971: 1569 anförs som ett argument för förlängning av affärstidslagens giltighet att det måste bli svårt att på basis av nämndens erfarenheter lagstifta om en ny reglering tillräckligt snabbt, dvs. innan betydande skada uppkommit.

Distributionsutredningen

Distributionsutredningen (H 1970: 14; ordförande: riksdagsledamoten Anna Lisa Lewén-Eliasson) tillkallades i februari 1970 för att göra en utredning om varudistributionen m. m. I direktiven påpekas att varuhandeln under 1950- och 1960-talen undergått en utveckling med å ena sidan stark företagskoncentration samt uppkomst av dels stora, centralt belägna butiksenheter, dels s. k. externa stormarknader ävensom övergång till självbetjäning, å andra sidan bortfall av mindre företag och försäljningsställen. Butikskoncentrationen har, framhålls det, inneburit fördelar för konsumenterna i form av kostnadsänkningar och förbättrad tillgång till varor, men den har också haft ogynnsamma verkningar. Större insatser krävs från hushållens sida när avståndet till inköpsstället blir längre och den personliga servicen alltmer faller bort. Hushållen behöver ökade planerings-, transport- och lagringsresurser. Stora svårigheter kan uppstå för vissa konsumentgrupper, främst åldringar och handikappade samt glesbygdernas befolkning. Företagskoncentrationen inom i synnerhet dagligvaruhandeln kan också medföra nya betingelser för konkurrensen mellan handelsföretagen och ändrade styrkeförhållanden inom näringslivet. Utredningen skall särskilt inriktas på de frågor som aktualiserats av handelns strukturutveckling och som har betydelse för konsumenterna från här berörda synpunkter. Tyngdpunkten i utredningsarbetet skall läggas på de konsumentekonomiska och samhällsekonomiska följderna av koncentrationen inom detaljhandeln, i första hand dagligvaruhandeln. Genom utredningen skall i görlig mån klarläggas vilka förutsättningar som kommer att gälla för varudistributionen i framtiden och vilka krav som bör ställas för att konsumenternas behov skall bli tillgodosedda. En viktig uppgift blir att göra en totalbedömning, där inte bara de företagsekonomiska synpunkterna utan även hushållens insatser och uppoffringar i tid och pengar beaktas. Mot bakgrunden av en sådan totalanalys skall utredningen överväga behovet av och formerna för samhälleliga åtgärder för att påverka handelns strukturomvandling i sådan riktning att övervältringseffekterna motverkas och att rimliga konsumentönskemål om bl. a. olika former av närhetsservice kan tillgodoses.

Utskottet

Affärstidslagen (1966: 668) upphör att gälla vid 1971 års utgång. Enligt meddelande som chefen för handelsdepartementet lämnade riksdagen den 10 november 1971 föreslår Kungl. Maj:t inte någon förlängning av lagens giltighetstid eller annan motsvarande reglering. Till grund för detta ställningstagande ligger betänkandet (SOU 1971: 33) Fri affärstid, som avgivits av 1970 års affärstidskommitté, och remissyttrandena däröver. Samtliga de motioner angående affärstidslagstiftningen som

väckts efter meddelandet om affärstidsregleringens slopande går ut på att en fortsatt reglering bör tillämpas. I flertalet fall förordas att den nuvarande affärstidslagen får förlängd giltighet i oförändrad form, men i några motioner föreslås att regleringen skall skärpas genom större restriktivitet i fråga om dispensgivning eller än mer genom avskaffande av denna. Längst i detta hänseende syftar motionen 1971: 1573, vari också påyrkas att öppethållningstiden på helgdagsaftnar skall begränsas samt att fängelsestraff och ej som nu blott bötesstraff skall kunna ifrågakomma vid överträdelse av lagen. Utskottet vill anmärka att det lagförslag som framläggs i denna motion synes ha utarbetats utan beaktande av den lagtekniska översyn som gjordes innan den nuvarande affärstidslagen fick sin slutgiltiga version. Om man vill tillgodose de önskemål i sak som ligger bakom motionen bör detta ske inte genom antagande av motionens lagförslag utan genom ändring i affärstidslagen i dess nu gällande lydelse.

En förutsättning för att affärstidsregleringen inte skall åtminstone temporärt upphöra vid årsskiftet 1971—1972 är att riksdagen före höstsessionens slut för sin del antar förslag till lag i ämnet. Kungl. Maj:t kan nämligen inte i tid hinna efterkomma en begäran från riksdagens sida att ett sådant förslag skall läggas fram. Detta tycks ha förbisetts av de motionärer som blott påyrkat ett uttalande av riksdagen om fortsatt affärstidsreglering. I sak har samtliga motioner samma huvudsyfte. Utskottet behandlar därför i stort sett motionerna i ett sammanhang utan att gå in på differenser mellan dem i formellt hänseende eller i fråga om argumentationen i detalj.

Den motivering för affärstidsregleringens slopande som ges i meddelandet till riksdagen är i korthet följande. En lagstiftning av nuvarande typ med undantagsbestämmelser och dispensmöjlighet är administrativt svårhanterlig. En fortsatt reglering måste kunna tillämpas likformigt. Möjligheterna att driva yrkesmässig detaljhandel på annat än vanlig affärstid måste då tas bort. Eftersom detta är orealistiskt bör regleringen avskaffas helt. En sådan reform står i överensstämmelse med strävan att förbättra servicen till allmänheten. Konsumentintresset för förlängt öppethållande kan svårligen bedömas på administrativ väg. Om bedömningen i stället sker från företagsekonomiska synpunkter bör butikernas öppethållning bli så omfattande som ett utbrett konsumentbehov motiverar. Personalkostnaderna — med höjda tillägg för oönskade arbetstid — bör verka återhållande på affärstiderna. Företagen kan emellertid kompensera sig på tre sätt: genom ökad omsättning och därmed bättre kapacitetsutnyttjande, genom pristillägg vid förlängt öppethållande och genom allmänt sett högre priser. Det är osannolikt att det sistnämnda alternativet blir förhärskande. Strukturuomvandlingen i detaljhandeln torde inte påverkas nämnvärt av att affärstidsregleringen slopas. Små närhetsbutiker kan genom reformen få bättre möjligheter

att hävda sig i konkurrensen med stora enheter. Några avgörande olägenheter för de anställda kan inte åberopas. Extra personal har hittills stått till buds vid söndagsöppethållning. Att företagarna inte skall behöva skyddas genom en affärstidslagstiftning ligger i det fria företagens natur. En särskild nämnd skall få i uppdrag att följa de fria affärstidernas verkningar på prisnivån, på strukturomvandlingen och på de anställdas arbetsförhållanden. Om utvecklingen blir ogynnsam kan frågan om lagstiftning prövas på nytt.

Med utgångspunkt i denna motivering för slopande av affärstidsregleringen skall utskottet närmare granska motionärernas argument för fortsatt reglering. Dessförinnan vill utskottet betona att Kungl. Maj:ts ställningstagande bygger på en grundlig utredning, under vilken skilda intressen fått komma till tals, och att — såsom också framhållits i meddelandet till riksdagen — *remissbehandlingen* ådagalagt en stor anslutning från olika myndigheter och intressegrupper till den lösning som föreslås. Positiva till att affärstidsregleringen slopas är bl. a. i sammanhanget så betydelsefulla myndigheter som näringsfrihetsombudsmannen, statens pris- och kartellnämnd och statens konsumentråd liksom också de organisationer — KF, LO och TCO — som i första hand får anses föra konsumenternas talan. Att en del av de tillstyrkande remissinstanserna uttalat viss tveksamhet beträffande reformens verkningar på prisnivån och detaljhandelns struktur gör enligt utskottets uppfattning inte deras på ett principiellt resonemang grundade slutsats mindre övertygande.

Motionärerna tycks inte räkna med att öppethållandet på vardagar skall öka i högre grad till följd av att regleringen slopas. Utskottet finner detta realistiskt — redan nu stängs ju de flesta butiker ett par timmar tidigare än affärstidslagen kräver. Vad motionärerna fruktar är framför allt ett utbrett *öppethållande på söndagarna*. Utskottet vill först framhålla att det måste betraktas som en väsentlig serviceförbättring för konsumenterna att de får tillfälle till inköp också på söndagarna. Behovet härav ökar inte minst till följd av att andelen förvärvsarbetande bland kvinnorna stiger. Man kan å andra sidan på goda grunder räkna med att söndagsöppethållningen blir av begränsad omfattning. De ökade tillägg för obekvämlig arbetstid som de handelsanställda blir berättigade till när affärstidsregleringen upphör kommer att verka i denna riktning.

Motionärernas motvilja mot ett ökat öppethållande på söndagar synes betingas främst av farhågor för att det skall leda till förändringar i *detaljhandelns struktur* med försämrade service som följd och till en höjning av prisnivån. Vad först gäller strukturförändringarna är farhågorna säkerligen överdrivna. Eftersom söndagsöppethållande inte torde komma att användas som konkurrensmedel i någon större utsträckning kan den strukturomvandlande effekten därav inte bli annat än margi-

nell. De små närhetsbutikerna, som motionärerna särskilt vill slå vakt om, kan genom möjligheten att tillämpa en mera flexibel affärstid få helt andra förutsättningar än hittills att hävda sig i konkurrensen med större detaljhandelsföretag och den nuvarande kioskhandeln. Vad gäller *prisnivån* uttalas i meddelandet till riksdagen att en allmän höjning av varupriserna synes osannolik på grund av den konkurrens som råder på marknaden. Om särskilda pristillägg tillämpas vid förlängt öppethållande kan kostnadshöjningarna tas ut av de konsumenter som utnyttjar serviceförbättringen, något som enligt utskottets mening inte kan föranleda någon erinran. I första hand bör man emellertid räkna med att kostnadshöjningarna för de företag som utvidgar sitt öppethållande kompenseras av en ökad omsättning som innebär att deras kapacitet utnyttjas bättre.

Affärstidslagstiftningen är till sitt ursprung en arbetstidslagstiftning. Motionärerna anser att hänsyn till *handelns personal* utgör ett motiv för statsmakterna att bibehålla och kanske t. o. m. skärpa den nuvarande regleringen. Utskottet delar inte denna uppfattning. Allmänna arbetstidslagen (1970: 103) ger alla inom handeln verksamma utom personer i företagsledande ställning samt medhjälpare familjemedlemmar i familjeföretag ett skydd i form av maximering av arbetstiden. Arbetstidens förläggning kan särskilt i de stora företagen genomföras på sådant sätt att andelen obekväm arbetstid för varje anställd blir ringa. Till detta bidrar de goda möjligheter som finns att utnyttja deltidsanställd arbetskraft. Den ovan berörda höjningen av lönetilläggen för obekväm arbetstid ger de anställda kompensation i de fall då ökad tjänstgöring på kvällar och söndagar krävs av dem. Någon anledning att vidmakthålla en specialreglering för de handelsanställda — som inte själva begär en sådan — kan alltså inte anses föreligga, så mycket mindre som motsvarande särbestämmelser saknas för annan personal inom servicenäringarna med ofördelaktiga arbetsförhållanden. Av *familjeföretagen* inom detaljhandeln torde många inte reflektera på att utsträcka sin öppethållning; de som gör det kan å andra sidan stimuleras av konkurrensfördelar som uppväger olägenheterna i fråga om arbetstiden.

I flera av motionerna anförs att det nuvarande *dispenssystemet* har allvarliga nackdelar. Så till vida instämmer alltså motionärerna i ett av huvudargumenten för att affärstidslagen bör upphöra att gälla. Som botemedel föreslås i några motioner att dispenspraxis skall skärpas, i andra att möjligheten att få dispens skall avskaffas helt. Utskottet delar den av chefen för handelsdepartementet framförda uppfattningen att det inte är försvarbart att bibehålla ett dispenssystem som trots en stor administrativ insats inte skapar rättvisa för vare sig företagen eller konsumenterna. Att nu införa ett ovillkorligt förbud mot öppethållande utanför vanlig affärstid ter sig å andra sidan som en alltför drastisk åtgärd, som skulle innebära en avsevärd serviceförsämring för konsu-

menterna. Utskottet finner alltså att de komplikationer som dispens-systemet medför är ett tungt vägande skäl för avskaffande av affärstidsregleringen.

I några av motionerna åberopas *distributionsutredningens pågående arbete* som ett argument för att uppskjuta ställningstagandet i fråga om affärstidsregleringens upphävande. Utredningen har emellertid själv tillstyrkt affärstidskommitténs förslag och därvid påpekat att Kungl. Maj:t genom att ungefär samtidigt bemyndiga chefen för handelsdepartementet att tillsätta de båda utredningarna bedömt att affärstidsfrågan kunde prövas för sig. Utskottet, som inhämtat att distributionsutredningen beräknas fortsätta sitt arbete under ytterligare två år, finner det angeläget att denna utredning inte tas till intäkt för att förhåla en reform i fråga om affärstidsregleringen.

Utskottet har ovan anslutit sig till uppfattningen att väsentliga fördelar kan väntas uppkomma som följd av att affärstiderna blir fria men däremot inga större nackdelar. Med hänsyn till de tvivelsmål i sistnämnda avseende som kommit till uttryck på sina håll finner utskottet det emellertid välbetänkt att, såsom aviseras i meddelandet till riksdagen, en särskild nämnd, *bestående av företrädare för konsumenterna och för de anställda* under ledning av en opartisk ordförande, tillsätts för att följa och bedöma utvecklingen inom detaljhandeln i samband med att affärstidsregleringen upphör. Utskottet förutsätter att denna nämnd får möjlighet att låta utföra undersökningar med anlitande av myndigheter och privata institut. Nämnden bör enligt utskottets mening kunna bli ett effektivt instrument för att uppsåra och påtala eventuella negativa följder av systemet med fria affärstider. Vetskapen om att den motåtgärd som statsmakterna kan bli tvungna att överväga är en återgång till handel uteslutande på vad som tidigare varit vanlig affärstid kommer enligt utskottets övertygelse att medverka till att detaljhandeln på ett ansvars-kännande sätt utnyttjar den vittgående frihet som det nya systemet erbjuder.

Sammanfattningsvis finner utskottet alltså övervägande skäl tala för att statsmakterna inte förlänger den nuvarande regleringen utan överlämnar åt konsumenterna att genom sina köpvanor påverka detaljhandeln att tillämpa de affärstider som vid en samlad bedömning av inköpsmöjligheter och priser ter sig mest fördelaktiga för konsumenterna.

Åberopande vad här anförts hemställer utskottet

att riksdagen avslår motionerna 1971: 1564, 1971: 1569, 1971: 1570, 1971: 1571, 1971: 1572, 1971: 1573, 1971: 1574 och 1971: 1575.

Stockholm den 7 december 1971

På näringsutskottets vägnar
INGVAR SVANBERG

Närvarande: herrar Svanberg (s), Bengtsson i Landskrona (s), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Haglund (s), Andersson i Storfors (s), Rask (s), Wååg (s), Svensson i Malmö (vpk), Jonsson i Husum (s), Gustafsson i Säffle (c), Möller i Göteborg (fp), Hovhammar (m), fru Hambræus (c) och herr Clarkson (m).

Reservation

av herrar Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Svensson i Malmö (vpk), Gustafsson i Säffle (c) och fru Hambræus (c), som anser att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

»Affärstidslagen (1966: 668) upphör — — — (= utskottet s. 5—7)
— — — prövas på nytt.

I anslutning till denna motivering för sloandet av affärstidsregleringen skall utskottet närmare behandla motionärernas argument för fortsatt reglering. Dessförinnan vill utskottet framhålla att affärstidskommitténs betänkande innehåller åtskilligt material som talar för en annan slutsats än kommitténs och att vid *remissbehandlingen* en del av de instanser som i handelsdepartementets redogörelse åberopas såsom positiva till regleringens slopande har uttalat starka reservationer som gör att deras yttranden inte kan betraktas som entydigt tillstyrkande.

Ett exempel är statens pris- och kartellnämnd, som säger sig inte kunna finna annat än att ett ökat öppethållande kan leda till en höjning av prisnivån eller en stegrad nedläggning av butiker och som framhåller att möjligheterna att tillgodose konsumentbehovet av bättre närhetsbutiker torde minska vid en ökad butiksnedläggning. Ett annat exempel är statens konsumentråd, som anför att det är outrett vilken inverkan ett fritt öppethållande kan få på strukturutvecklingen och omöjligt att förutse vad det kan betyda för priserna. Myndigheter vilka såsom rikspolisstyrelsen och veterinärstyrelsen har granskat kommitténs förslag blott från vissa tekniska synpunkter bör naturligtvis inte räknas som förespråkare för förslaget. Av de organisationer som brukar anses föra konsumenternas talan baserar LO sitt tillstyrkande på en förväntan att öppethållandet inte kommer att utökas särskilt mycket, medan TCO tillfogar reservationen att det kan vara nödvändigt att tillskapa specialbestämmelser så att friheten inte missbrukas.

I övrigt vill utskottet av remissinstanserna särskilt nämna servicekommittén, som sedan 1967 utreder frågor om service i bostadsområdena. Något starkt krav från konsumenternas sida på ökat öppethållande kan enligt kommittén inte konstateras. Gällande affärstidslag medger, anför den, tillräcklig serviceförsörjning i fråga om dagligvaror. Riktlinjer för dispensgivning bör utformas med utgångspunkt i klart

formulerade sociala och konsumentpolitiska mål. I vilken politik ingår fria affärstider som ett medel, frågar kommittén. Distributionsfrågorna måste, betonar den, ses som en helhet, vari affärstidsfrågan ingår som en del.

Motionärerna räknar inte med att öppethållandet på vardagar kommer att öka i högre grad om affärstidsregleringen slopas. Vad de framför allt befarar är ett utbrett *öppethållande på söndagarna* med ofördelaktig inverkan på *detaljhandels struktur* och på prisnivån. En vanlig uppfattning bland dem som yttrat sig över affärstidskommitténs betänkande är att stora enheter inom handeln, framför allt av typen stormarknader, kommer att vara särskilt benägna att hålla öppet på söndagar. Det är sannolikt att specialerbjudanden och jippon kommer att utnyttjas av sådana butiker för att locka konsumenterna att förlägga en stor del av sina inköp till söndagarna. En konsekvens kan bli att många mindre företag nödgas mot sin vilja börja med söndagsöppethållning för att söka hävda sig i konkurrensen. En strukturpåverkande förskjutning av handeln till de stora enheterna synes emellertid ofrånkomlig. En sådan tycks ingå i förutsättningarna när »ökad omsättning och därmed bättre kapacitetsutnyttjande» i meddelandet till riksdagen nämns som en primär möjlighet att motverka kostnadsstegring till följd av söndagsöppet-hållning. Eftersom konsumenternas totala köpkraft är i stort sett given kan ökad omsättning inte gärna uppnås av en del företag utan att omsättningen minskar för andra. Om de senare, såsom är sannolikt, till stor del är mindre närhetsbutiker, blir följden en försämrad service särskilt för sådana konsumentgrupper som äldre och handikappade. Förespråkarna för affärstidsregleringens avskaffande framställer gärna en dylik utveckling som en marginell företeelse i storstäderna. Det är emellertid långt ifrån omöjligt att ett antal strategiskt placerade stormarknader på olika håll i landet kan med hjälp av söndagsöppethållning komma att kraftigt påverka detaljhandels struktur också i andra regioner än storstadsområdena. Om den redan förut snabba strukturomvandlingen inom detaljhandeln på detta sätt påskyndas åtföljs alltså den serviceförbättring som söndagsöppethållningen kan medföra för vissa grupper av konsumenter av en långt mera påtaglig serviceförsämring för andra konsumentgrupper.

En annan sannolik följd av ett ökat öppethållande på söndagar är att *prisinivån* höjs så att företagen får täckning för de merkostnader som detta öppethållande förorsakar. Att tillämpa olika prissättning på vardagar och söndagar kan knappast bli någon vanlig metod. En allmän höjning av prisnivån i en tid av även eljest stigande levnadskostnader inger stark oro.

Affärstidslagstiftningen är till sitt ursprung en arbetstidslagstiftning. Numera framstår detta inte som dess mest centrala funktion. Förespråkarna för affärstidslagens avskaffande tar emellertid enligt utskottets

uppfattning inte tillräcklig hänsyn till de verkningar som uppkommer för *handelns personal*. De handelsanställda får visserligen om lagen slopas höjda tillägg för arbete på obekvämt arbetstid enligt den överenskommelse som arbetsmarknadsparterna på detaljhandelsområdet träffat. Denna arbetsmarknadssektor kännetecknas emellertid av låg organisationsfrekvens och stort utnyttjande av deltidsanställda med otillfredsställande sociala förmåner och ringa anställningstrygghet. För denna kategori torde affärstidslagen inte sakna betydelse. Lagen ger också ett socialt skydd åt företagare och medhjälpare familjemedlemmar i *familjeföretagen* inom detaljhandeln, för vilka personer allmänna arbetstidslagen (1970: 103) inte gäller.

I flera av motionerna anförs att det nuvarande *dispenssystemet* har allvarliga brister. Så till vida instämmer alltså motionärerna i ett argument som affärstidskommittén, vissa remissinstanser och regeringen ansett särskilt tala för att affärstidslagen bör upphöra att gälla. I motionerna dras emellertid inte samma slutsats. Vissa motionärer vill helt avskaffa dispensmöjligheten, andra förordar en skärpt dispenspraxis, eventuellt med länsstyrelsen som dispensmyndighet. Den förstnämnda gruppen motionärer befinner sig i viss mån på samma linje som regeringen, vilken anser ett i princip ovillkorligt förbud mot öppethållande på annan tid än vanlig affärstid vara det enda alternativet till fria affärstider. Enligt chefen för handelsdepartementet skulle det alternativet t. o. m. behöva innebära att försäljningen från kiosker och bensinstationer utanför vanlig affärstid skulle försvinna. Att slopa alla möjligheter till försäljning på andra tider än de traditionella finner utskottet vara en alltför drastisk åtgärd, som skulle innebära en onödig serviceförsämring för konsumenterna. Däremot bör det enligt utskottets mening vara fullt möjligt att med hjälp av tillämpningsföreskrifter, utfärdade av Kungl. Maj:t, åstadkomma ett system med likformigt verkande dispensregler som kan accepteras av såväl handeln som konsumenterna. Utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t i samband med ett beslut om bibehållande av affärstidsregleringen vidtar åtgärder för att skärpa och förenhetliga dispenspraxis. I det sammanhanget torde Kungl. Maj:t få anledning att överväga om en överflyttning av dispensgivningen till länsstyrelserna skulle gagna detta syfte. Initiativ till en sådan administrativ förändring kan givetvis tas när som helst under affärstidslagens giltighetsperiod.

I några av motionerna erinras om *distributionsutredningens pågående arbete*. Ställningstagandet i fråga om affärstidsregleringens upphörande eller fortbestånd bör, menar motionärerna, uppskjutas till dess utredningens resultat föreligger. Utskottet finner denna synpunkt tungt vägande. Det är obesträtt att strukturutvecklingen inom detaljhandeln inte förblir opåverkad av ett slopande av affärstidsregleringen. Distributionsutredningens uppgift är just att undersöka strukturuomvandlingen inom

handeln och dess verkningar. Att innan utredningen avslutat sitt arbete genomföra en förändring som innebär att ett väsentligt strukturpåverkande medel avskaffas strider enligt utskottets mening mot den praxis att om möjligt invänta pågående utredningars resultat som statsmakterna eljest på goda grunder tillämpar.

I meddelandet till riksdagen aviseras att en särskild *nämnd, bestående av företrädare för konsumenterna och för de anställda* under ledning av en opartisk ordförande, skall tillsättas för att följa och bedöma utvecklingen inom detaljhandeln sedan affärstidsregleringen upphört. Initiativet, som tyder på att regeringen inte är helt övertygad om att den avsedda förändringen saknar skadeverkningar, är naturligtvis under givna förutsättningar att hälsa med tillfredsställelse. Utskottet vill dock anmärka att tillkomsten av en sådan nämnd ger mycket ringa skydd mot sådana negativa effekter av affärstidsregleringens slopande som utskottet i likhet med motionärerna förutser. Innan nämnden — vars uppgift för övrigt är mycket likartad distributionsutredningens — har hunnit göra sina rön och påkalla nödvändiga åtgärder från statsmakternas sida hinner en eller flera faser i en irreversibel strukturomvandlings- och prishöjningsprocess passera.

Sammanfattningsvis anser utskottet att statsmakterna inte i nuvarande läge bör avhända sig möjligheten att genom reglering av affärstiderna påverka strukturutvecklingen inom detaljhandeln och hålla tillbaka pristegringarna. Under den tid som gått sedan affärstidslagen antogs 1966 har det alltmera blivit uppenbart att allvarliga skador kan uppstå om samhällsutvecklingen på väsentliga områden får styras utifrån rent företagsekonomiska bedömningar. Exempel härpå kan hämtas från många områden — regionalpolitik, miljöpolitik, trafikpolitik, samhällsplanering i stort. Distributionsutredningens uppgift passar väl in i detta mönster. Utskottet föreslår att riksdagen i så måtto tillmötesgår motionärerna att affärstidslagen får fortsätta att gälla i tre år, dvs. den tid som erfordras för att distributionsutredningens arbete skall hinna avslutas och dess resultat bedömas.

Utskottet hemställer

att riksdagen i anledning av motionerna 1971: 1564, 1971: 1569, 1971: 1570, 1971: 1571, 1971: 1572, 1971: 1573, 1971: 1574 och 1971: 1575

dels för sin del antager förslag till lag om fortsatt giltighet av affärstidslagen (1966: 668) enligt *bilaga 1*,

dels som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om dispensgivning på affärstidslagens område.»

Bilaga 1
(tillhör reservationen)

Förslag till

Lag om fortsatt giltighet av affärstidslagen (1966: 668)

Härigenom förordnas, att affärstidslagen (1966: 668), som gäller till och med den 31 december 1971, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1974.

Bilaga 2

Meddelande till riksdagen angående affärstidslagstiftningen

Anförande i kammaren onsdagen den 10 november 1971 av herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet Feldt

Herr talman! Enligt den nu gällande affärstidslagen (1966: 668), som trädde i kraft den 1 januari 1967, får yrkesmässig detaljhandel bedrivas endast under tid som anges i lagen eller som medges med stöd av lagen. Vanlig affärstid enligt lagen är vardagar mellan klockan 8 och 20. Om det för särskilt fall är påkallat med hänsyn till allmänhetens intresse, skall kommunens styrelse eller nämnd som utses av kommunfullmäktige medge affärstid utöver den vanliga. Vissa slag av försäljning är undantagna från lagens tillämpning.

Denna lag, som vid sitt ikraftträdande ersatte den förut gällande butiksstängningslagen, gäller till utgången av år 1971. Om affärstidslagens giltighet inte förlängs, kommer således detaljhandelsföretagen att fritt få bestämma de tider, under vilka butikerna kan hållas öppna.

När frågan om affärstidsregleringen behandlades år 1966, ansågs det lämpligt att under en femårsperiod pröva en enklare och friare reglering än den som förut tillämpades. Härigenom skulle man få bättre underlag för att bedöma om regleringen kunde upphöra utan att olägenheter uppstod för olika intressegrupper. Särskilda sakkunniga, 1970 års affärstidskommitté, har undersökt vilka verkningar som kan tänkas uppkomma vid fria affärstider. De har i betänkandet (SOU 1971:33) Fri affärstid föreslagit att regleringen slopas helt. Remissbehandlingen av kommitténs betänkande har visat, att det föreligger en stor anslutning till detta förslag från olika myndigheter och intressegrupper. Ett antal remissinstanser ställer sig emellertid avvisande till tanken att släppa affärstiderna fria med hänsyn till att negativa effekter kan uppstå för såväl konsumenterna som de anställda och de mindre företagen. Även remissinstanser som ansluter sig till förslaget uttalar tveksamhet till kommitténs bedömningar av effekterna på prisnivån och strukturovandlingen i handeln.

Erfarenheterna vid tillämpningen av den nu gällande affärstidslagen ger vid handen, att en lagstiftning av detta slag med undantagsbestämmelser och dispensmöjlighet är administrativt svårhanterlig. I många fall har den lett till att konsumenternas servicebehov blivit olika behandlade och att företagens inbördes konkurrensförhållanden snedvridits. Knapast någon remissinstans anser sålunda att lagen i dess nuvarande utformning kan bibehållas. De som önskar en fortsatt reglering av affärstiderna har i allmänhet uttalat att lagreglerna måste omarbetas, bl. a. för att få till stånd en mera likformig tillämpning av dispensregeln.

Tänkbara åtgärder för att komma ifrån nuvarande olägenheter är av två slag: antingen att slopa regleringen helt eller att ta bort möjligheterna att driva yrkesmässig detaljhandel på annan tid än vanlig affärstid.

Det sistnämnda alternativet kan dock knappast anses realistiskt. Det skulle innebära att försäljning som sedan länge bedrivits på andra tider skulle försvinna, t. ex. försäljning från kiosker och bensinstationer. En sådan försämring av handelns service till allmänheten kan inte godtas.

Det bör i stället vara en strävan att i rimlig utsträckning förbättra servicen till allmänheten. Härvid måste beaktas att kostnaderna inte får bli för höga. Kommittén har ansett att förlängt öppethållande kommer att tillämpas endast i sådana situationer där det är lönsamt och att förutsättningar härför föreligger i så begränsad omfattning att någon inverkan på den allmänna prisnivån knappast kan väntas.

Utvecklingen i fråga om affärernas öppethållande under senare år samt uttalanden från vissa ledande företag och företagsgrupper talar för att kommitténs slutsats är riktig, i vart fall vad angår öppethållande på sen kvällstid.

Det är emellertid givet, att någon säker slutsats inte kan dras om vilka förändringar av öppethållandetiderna som kan inträffa, om alla formella hinder undanröjs, och om vilken inverkan sådana förändringar kan ha på företagets kostnader och priser. Det är inte heller troligt, att fria affärstider kommer att tillgodose alla konsumenters behov av att kunna handla på andra tider än de som nu tillämpas. Det kan därför ifrågasättas om det inte vore lämpligt att behålla någon form av affärstidsreglering för att vid behov kunna styra utvecklingen. Kommittén har undersökt olika sätt att liberalisera regleringen och därvid funnit att hur man än gör så kvarstår ändå nackdelarna samtidigt som affärstiderna knappast längre skulle begränsas. Det avgörande synes emellertid vara att det inte finns någon säker och hanterlig metod att på administrativ väg bedöma konsumentintresset av förlängt öppethållande. Om frågan i stället bedöms från företagsekonomiska synpunkter borde man kunna räkna med att butikerna kommer att hållas öppna i en omfattning som är motiverad av ett utbrett konsumentbehov.

Vid öppethållande som innebär obekvämlig arbetstid utgår lönetillägg till de handelsanställda. Om regleringen slopas träder automatiskt en överenskommelse i kraft som innebär att dessa tillägg höjs. Öppethållande på sådan tid blir således kostsamt för företagen, vilket enligt kommittén bör verka återhållande på företagen när det gäller att förlänga affärstiden. Tre möjliga vägar synes föreligga för företagen att kompensera sig för dylika kostnader. För det första kan kostnadsstegringen motverkas av ökad omsättning och därmed bättre kapacitetsutnyttjande. I andra fall kan företagen täcka de höga kostnaderna genom ett pristillägg vid förlängt öppethållande såsom redan sker i en del fall, exempelvis inom livsmedelshandeln och på bensinstationer. Om detta påslag

görs fullt synligt kan konsumenten avgöra om den högre inköpskostnaden motsvarar värdet för honom att butiken håller öppet. På vissa varuområden slutligen, t. ex. för konsumentkapitalvaror, torde detta system dock ej kunna användas, utan förhöjda kostnader vid förlängt öppet-hållande kan komma att finansieras genom allmänt sett högre varupri-ser. Det är särskilt prishöjningar av detta senare slag som kan få ogynn-samma verkningar genom att konsumenten inte har den information som krävs för att han skall kunna göra en riktig avvägning mellan före-tagens priser och prestationer. Kunder som handlar på vanlig affärstid får bidra till att täcka kostnaderna för att andra kunder bereds möjlig-het att göra inköp på annan tid. Det är svårt att bedöma vilket av dessa tre alternativ som blir det förhärskande, men det är med hänsyn till rå-dande konkurrensläge knappast troligt att det blir det sist nämnda.

Från olika håll har uttalats farhågor för att ökad frihet för företagen att använda förlängt öppethållande som konkurrensmedel skulle påskyn-da den pågående strukturomvandlingen i detaljhandeln. Härvid skulle ett ytterligare bortfall av mindre närhetsbutiker kunna medföra olägen-heter för konsumenterna genom att avstånden till butikerna skulle öka. Kommittén har emellertid funnit att öppethållandetiderna inte kan, i förhållande till andra faktorer, tillmätas sådan betydelse som konkur-rensmedel att ett slopande av affärstidsregleringen skulle påverka struk-turomvandlingsprocessen i nämnvärd grad. Vad särskilt angår de små närhetsbutikerna kan för övrigt ifrågasättas om inte full frihet för före-tag av detta slag i fråga om sortiment och öppethållandetider kan med-föra bättre möjligheter att hävda sig i konkurrensen med de stora en-heterna.

Fria affärstider kan också medföra olägenheter i form av obekväma arbetstider för de handelsanställda och för småföretagare och deras medhjälpare familjemedlemmar. Det avgörande även med avseende på dessa nackdelar är emellertid i vilken utsträckning fria affärstider kom-mer att utnyttjas och i vilken utsträckning ett ökat öppethållande kom-mer att leda till arbete på obekvämtid för den ordinarie arbetskraften inom handeln. Som tidigare nämnts kompenseras de anställda med högre tillägg för obekvämtid om regleringen upphör, vilket kommer att verka återhållande på företagen när det gäller att hålla öppet på sådan tid. Vidare har från företagshåll hävdats, att det hittills inte före-legat några svårigheter att skaffa extra personal, t. ex. vid öppethållande på söndagar. Med det skydd för de anställda som finns dels genom ar-betstidslagstiftningen och dels genom överenskommelsen angående höjda lönetillägg för obekvämtid synes skäl inte föreligga att ytterli-gare reglera arbetstidsförhållandena för de anställda genom affärstids-lagstiftning.

För företagarna själva innebär affärstidsregleringen ett visst skydd mot en alltför lång eller obekvämt förlagd arbetstid. Det ligger emeller-

tid i det fria företagandets natur att några sådana regler inte skall behövas såvida inte mycket starka skäl föreligger. Ett sådant skäl skulle vara att fria affärstider skulle medföra ett stort bortfall av små företagsenheter med negativa konsekvenser för konsumenterna. Som nyss anfördes är det inte troligt att affärstidsfrågans lösning i och för sig påverkar utvecklingen på ett avgörande sätt. För flera handels- och serviceyrken finns för övrigt i dag inte alls något skydd för företagarna i arbetstidshänseende.

Efter att ha prövat de synpunkter som sålunda förts fram i affärstidsfrågan har regeringen funnit övervägande skäl tala för att affärstidsregleringen bör upphöra när affärstidslagens giltighetstid utgår vid årsskiftet 1971-1972. De frågor som aktualiserats under utredningens arbete och vid remissbehandlingen, nämligen följderna av fria affärstider med avseende på prisnivån, strukturomvandlingen och de anställdas arbetsförhållanden, är emellertid så väsentliga och så svårbedömda att det finns skäl att släppa affärstidsregleringen endast på försök och tills vidare. Utvecklingen inom detaljhandeln i nämnda avseende bör nog följas och bedömas sedan regleringen upphört. För detta ändamål ämnar jag vidta åtgärder för att inrätta en särskild nämnd, bestående av företrädare för konsumenterna och för de anställda under ledning av en opartisk ordförande. Nämnden bör få möjlighet att vid behov låta utföra undersökningar hos myndigheter och privata institut. Om nämnden finner att utvecklingen i något avseende går i en från allmän synpunkt ogynnsam riktning, bör det åligga nämnden att anmäla förhållandet till Kungl. Maj:t. Visar det sig att de nyss redovisade farhågorna för övervägande negativa konsekvenser av fria affärstider besannats, kommer frågan om lagstiftning att tas upp till förnyad prövning. Av vad jag tidigare anfört torde framgå, att det enligt regeringens mening i sådant fall bara kan bli fråga om att återinföra ett i princip ovillkorligt förbud mot öppethållande på annan tid än s. k. vanlig affärstid.

När affärstidslagen upphör att gälla, bortfaller också den tidsbegränsning för försäljning av öl, som enligt 23 § ölförsäljningsförordningen (1961:159) knutits till affärstidsregleringen. Med hänsyn härtill har Kungl. Maj:t efter föredragning av chefen för finansdepartementet beslutat att i proposition till riksdagen föreslå sådan ändring i ölförsäljningsförordningen att försäljningen av öl även i fortsättningen begränsas till de tider som gäller enligt nuvarande bestämmelser.

Bilaga 3

HANDELSDEPARTEMENTET 8.11.71

**Redogörelse för 1970 års affärstidskommittés betänkande (1971: 33)
Fri affärstid samt remissyttrandena häröver**

Upprättad i anslutning till muntligt meddelande av handelsministern om affärstidsregleringens upphörande.

1. Inledning

Alltsedan år 1909 har i vårt land funnits lagstiftning som har reglerat affärstiden. Denna lagstiftning har under årens lopp omarbetats vid ett flertal tillfällen, och senast år 1966 prövades om regleringen fortfarande behövdes. I förslaget till den nu gällande affärstidslagen (1966: 668), som gäller t. o. m. den 31 december 1971, anförde föredragande statsrådet, att mycket talade för att det på längre sikt skulle vara bäst förenligt med konsumenternas intresse om detaljhandeln fick bestämma affärstiden utan hinder av lagbestämmelser. Ett omedelbart slopande av all affärstidsreglering skulle dock enligt föredraganden kunna medföra betydande olägenheter för olika intressegrupper, varför man under en femårsperiod borde ersätta butiksstängningslagen med en friare reglering och därefter ånyo pröva frågan.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 december 1969 tillkallades sakkunniga för att utreda frågan om affärstidsregleringen skall fortsätta efter utgången av affärstidslagens giltighetstid eller om den kan avvaras. De sakkunniga¹, som antog benämningen 1970 års affärstidskommitté, avlämnade den 14 april 1971 sitt betänkande (1971: 33) Fri affärstid, vari föreslås att affärstidsregleringen slopas helt. Till betänkandet är fogat ett särskilt yttrande av Erik Magnusson och en reservation av Bengt Sundewall.

Efter remiss har yttranden avgetts av rikspolisstyrelsen, arbetarskyddstyrelsen, riksskatteverket, veterinärstyrelsen, kommerskollegium, näringsfrihetsombudsmannen, statens pris- och kartellnämnd, statens konsumentråd, länsstyrelserna i Stockholms län, Malmöhus län, Göteborgs och Bohus län, Älvsborgs län, Västernorrlands län, distributionsutredningen, servicekommittén, alkoholpolitiska utredningen, Svenska kommunförbundet, Stockholms kommun, Göteborgs kommun, Västerås

¹ De sakkunniga var regeringsrådet Åke Martenius, ordförande, direktören i Turitz-NK-koncernen Paul Brundin, direktören i Kooperativa förbundet Kurt Lindfors, förbundsordföranden i Handelsanställdas förbund Erik Magnusson och vice verkställande direktören i Sveriges köpmannaförbund Bengt Sundewall.

kommun, Gotlands kommun, Sundsvalls kommun, Kooperativa förbundet, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges industriförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Motorbranschens riksförbund, Svenska företagares riksförbund, Riksförbundet gatukök & kiosknäring, Aktiebolaget Svenska pressbyrå, Sveriges bensinhandlars riksförbund, ASK-bolagens ekonomiska förening upa, ICA inköpscentralernas aktiebolag, Möbel-Ikea aktiebolag, Ählén & Holm aktiebolag, Tjänstemännens centralorganisation, Handelstjänstemannaförbundet, Landsorganisationen i Sverige, Handelsanställdas förbund, Svenska transportarbetareförbundet, Moderata samlingspartiets kvinnoförbund, Centerns kvinnoförbund, Folkpartiets kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Husmodersförbundet hem och samhälle samt Hyresgästernas riksförbund.

Rikspolisstyrelsen har bifogat yttrande från Föreningen Sveriges polismästare och kommerskollegium från sju handelskammare i landet. Några av länsstyrelserna har bifogat yttranden från ett antal kommuner. Göteborgs kommun och Malmö kommun har bifogat yttranden från respektive polisdistrikt. Svenska arbetsgivareföreningen, Handelsn arbetsgivarorganisation samt Hyresgästföreningen i Storstockholm har hänvisat till andra organisationers yttranden.

2. Gällande bestämmelser om affärstiden

Affärstidslagen innebär i huvudsak en väsentligt enklare och friare reglering än den tidigare butiksstängningslagen. Den s. k. vanliga affärstiden har utsträcks att omfatta vardagar mellan kl. 8 och 20. Om det för särskilt fall är påkallat med hänsyn till allmänhetens intresse skall kommun medge affärstid utöver den vanliga.

Lagen gäller yrkesmässig detaljhandel med undantag för viss i lagen angiven försäljning, t. ex. från apotek och på salutorg. Dessutom undantas på vissa villkor försäljning av konst, lagad mat i anslutning till serveringsrörelse, tryckta skrifter, tobak, blommor, drivmedel och biltillbehör. Andra varor som allmänheten särskilt efterfrågar på annan tid än vanlig affärstid är undantagna i det s. k. fria varusortimentet, vilket fastställts av arbetarskyddsstyrelsen. Exempel på sådana varor är konfektyrer, alkoholfria drycker, frukt, hygienartiklar, film, gravpyrnader och julgranar.

Arbetarskyddsstyrelsen utfärdar tillämpningsföreskrifter och har lämnat anvisningar om det remissförfarande som bör tillämpas vid den kommunala prövningen av dispensärenden.

Till affärstidsregleringen har knutits frågan om utminuteringsstider för bl. a. öl, som således får säljas på tider då yrkesmässig detaljhandel får bedrivas. Meddelas dispens för utsträckt affärstid har det ansetts att öl får säljas under samma tid.

3. Vissa undersökningar

Affärstidskommittén har på olika sätt sökt bilda sig en uppfattning om verkningarna av affärstidslagen och om de åsikter som på olika håll finns rörande regleringen. En *enkät* har riktats till organisationer med nära anknytning till konsumentfrågor, näringslivsorganisationer, organisationer på arbetsmarknaden, detaljhandelsföretag, statliga och kommunala organ etc. *Hearings* har hållits med konsumenter, konsumentrepresentanter och företagsrepresentanter i vissa orter samt med företrädare för bl. a. livsmedels- och kioskhandel. På uppdrag av kommittén har Handeldns utredningsinstitut kartlagt *kommunernas dispensgivning* och utfört fyra särskilda undersökningar.

Kommitténs enkät har i stort riktats till samma intressegrupper som sedermera avgivit yttrande över betänkandet. Det synes därför inte meningsfullt att här återge resultaten av denna enkät.

Syftet med *kommitténs hearings* var endast att samla synpunkter och pejla stämningar. En klar majoritet bland *konsumenterna* var nöjda med det öppethållande som tillämpades, och flera var klart negativa till ett vidgat öppethållande. I några fall påpekades att anställda i vårdyrken kunde ha behov av förlängt öppethållande, och på vissa håll ansågs att man borde ge möjlighet till söndagsöppet för inköp som krävde noggrant övervägande, t. ex. möbler. Man lämnade sällan spontant besked varför man var förnöjd med nuvarande förhållanden eller negativ till vidgat öppethållande. Det framkom emellertid att man hyste farhågor för att vidgat öppethållande skulle leda till högre priser och en för vissa konsumentgrupper ogynnsam strukturomvandling. Hänsyn till de handelsanställda syntes inte sällan påverka ställningstagandet.

Inom *företagargruppen* framträdde en ganska klar motsatsställning mellan storföretagare, som förespråkade ett fritt system, och småföretagare, som ville behålla lagen i stort sett oförändrad. *Storföretagarna* framhöll bl. a. hur allt flera konsumentgrupper fick behov av att kunna handla på annan tid än vanlig affärstid. Särskilt företrädare för varuhus framhöll att man inte hade några som helst problem med personalrekryteringen. Man syntes i ganska stor utsträckning anlita deltidsanställd personal. Det förnekades inte att öppethållande under obekvämlig arbetstid kunde medföra höjda varupriser, men det skulle endast röra sig om obetydliga förändringar. Vidgat öppethållande kunde innebära ett bättre kapitalutnyttjande och skulle därför särskilt utnyttjas av stora cityvaruhus. *Småföretagarna*, främst representanter för fackhandeln, visade inte sällan oro för den utveckling som kunde bli följden om regleringen upphörde. Det var särskilt söndagsöppet som man hyste oro för. Förlängt öppethållande på kvällar hade inte visat sig lönsamt för fackhandeln. Det ansågs dock att man förlorade kunder till varuhusen om man stängde tidigare än dessa. För många fackhandlare syntes ett vidgat öppethållande innebära avsevärda personliga svårigheter, och det skulle

vidare uppstå problem med personalrekryteringen eftersom det sällan gick att använda deltidsanställda med dålig yrkeskunnighet. Förlängt öppethållande ansågs dock inte komma att tillämpas annat än i begränsad omfattning. Ofta gavs uttryck för missnöje med det rådande dispenssystemet.

Undersökningen om *kommunernas dispensgivning* genomfördes sommaren 1970 hos samtliga landets 848 kommuner. Från den 1 januari 1967 hade drygt hälften av kommunerna handlagt dispensärenden. Totalt hade ungefär 12 500 dispenser beviljats, de flesta med kort varaktighet. Dispenser med längre varaktighet hade till 59 % avsett livsmedelsförsäljning, och geografiskt fördelade föll 27 % av dispensererna på Storstockholmsområdet. Drygt 1 500 ansökningar hade avslagits under perioden. I fråga om överklaganden framkom, att länsstyrelserna oftast inte ändrat kommunernas beslut. Kungl. Maj:t handlade under samma tid besvär avseende 133 ansökningar. I endast sju av dessa fall innebar Kungl. Maj:ts beslut att dispens beviljades. Besvären hade till övervägande del avsett frågan om öppethållande på söndagar i livsmedelshandeln i Stockholmsregionen.

De *tillämpade öppethållandetiderna* har vid två tillfällen undersökts av Handels utredningsinstitut, nämligen åren 1967 och 1969. Kartläggningarna avsåg urval omfattande cirka 1 700 butiksenheter fördelade på olika branscher och ortstyper. Urvalen var inte identiska för de två undersökningarna. Skillnaden bestod framför allt i en överrepresentation av större detaljhandelsföretag 1969.

Vid 1967 års undersökning inhämtades dessutom uppgifter om vilka förändringar i affärstiderna som företagits fram till hösten samma år. Denna undersökning ger därför en viss uppfattning om affärstiderna såväl före som efter affärstidslagens ikraftträdande. Totalt sett hade 70 procent av butikerna inte gjort några förändringar i öppnings- eller stängningstiderna. Alla Stockholms varuhus hade emellertid ändrat tiderna, medan göteborgsvaruhuset bibehållit sina tider oförändrade. Över huvud taget hade de flesta förändringarna genomförts i Stockholm. Förändringarna syntes inte sällan bestå i att man senarelagt både öppnings- och stängningstiden. I många branscher kunde också iakttagas en tendens att stänga tidigare på lördagar.

De klockslag mellan vilka majoriteten av butikerna hade öppet 1967 var fortfarande desamma 1969. Ett begränsat antal butiker, främst i storstäderna, hade dock under perioden börjat förlänga sitt öppet-hållande.

Öppningstiden varierade enligt båda undersökningarna starkt mellan och inom de skilda branscherna men syntes sällan ligga före den i affärstidslagen angivna öppningstiden, kl. 8. Tidigare öppethållande kunde endast konstateras inom vissa livsmedelsheter samt inom blomsterhandeln. Vad stängningstiden beträffar syntes öppethållande efter kl. 18

i första hand ha förekommit på större orter och främst i varuhus och livsmedelshandeln. KF-butikerna syntes tillämpa sena stängningstider i mindre omfattning under 1969 än övrig handel. Som väntat förekom stängningstider efter kl. 20 i större utsträckning endast inom tobaks-, frukt- och blomsterhandeln. Över huvud taget syntes öppethållande med dispens efter kl. 20 ha haft en mycket begränsad omfattning.

Söndagsöppna butiker förekom i 1967 års undersökning i stort sett endast inom tobaks-, frukt- och blomsterhandeln och gällde då 15 à 20 procent av samtliga undersökta enheter. År 1969 var motsvarande andel för dessa branscher cirka 53 procent, medan vid denna tidpunkt även vissa livsmedelsbutiker och varuhus hade söndagsöppet.

För att söka belysa den *ojämna kundbelastningen* i detaljhandeln under olika öppethållandetider genomförde Handels utredningsinstitut under hösten 1970 en postenkät varvid de största detaljhandelsföretagen tillfrågades om de hade statistik över försäljningens och kundantalets fördelning på olika öppethållandetider.

Av materialet framkom, att cirka hälften av veckoförsäljningen skedde på fredag och lördag, varvid framför allt lördagens olika timmar visade en väsentligt högre försäljning än veckogenomsnittet. Lördagarna uppvisade ungefär samma dagsförsäljning som fredagarna trots att antalet öppethållandetimmar var betydligt lägre. Vid förlängt öppethållande, som i detta sammanhang inte i något fall avsåg öppethållande efter kl. 20 eller söndagsöppet, uppvisade försäljningen en jämnare fördelning över veckans olika dagar.

Affärstidskommittén har också låtit undersöka *kundklientelet vid förlängt öppethållande*. Under maj månad 1970 genomförde Handels utredningsinstitut en serie kundintervjuer vid 50 butiksenheter i Stockholm, Västerås och Södertälje. Samtliga intervjuer gjordes med kunder, som köpte på söndagar samt på vardagar efter kl. 18. Det totala antalet kunder i de utvalda butikerna uppgick under den tid intervjuandet pågick till över 33 000.

Följande grundläggande fakta framkom vid jämförelse med andra kundundersökningar, nämligen att andelen bilburna kunder var något högre, att andelen förvärvsarbetande kvinnor var väsentligt högre samt att avståndet mellan butik och bostad var väsentligt längre för kunder under kvälls- och söndagsöppet.

Förvärvsarbete syntes sålunda påverka valet av tidpunkt för inköp i detaljhandeln. Härför talade också att cirka 67 procent av samtliga tillfrågade kvällskunder angivit att arbetstiderna gjort det svårt att handla tidigare på dagen. Behovet syntes hos dessa kunder vara kontinuerligt. Vidare avsåg inköpen huvudsakligen varor som normalt ej förekommer i det s. k. kiosksortimentet.

I den *detaljstintervju om affärstidslagen* som gjorts framkom bl. a. att det främsta skälet för förlängt öppethållande uppgavs vara anpass-

ning till kunderna. Som det närmast viktigaste skälet angavs lokala överenskommelser. För de butiker som fortsatt med förlängt öppethållande kunde 2/3 notera ökad omsättning men endast 1/3 hade förbättrat sin lönsamhet. Butiker som upphört med förlängt öppethållande hade i väsentligt mindre utsträckning iakttagit positiva effekter.

4. Kommitténs bedömning av effekterna av fria affärstider

Mot bakgrunden av det material som kommit fram har kommittén diskuterat följderna av en övergång till fria affärstider, dels från allmänna utgångspunkter och dels från olika intressegruppers synpunkt.

I fråga om de *konsumentspråk* som i framtiden kan väntas komma att ställas på detaljhandelns öppethållande framhåller kommittén, att särskilt i storstadsområdena ökar behovet av en tidsmässigt väl differentierad detaljhandelsservice. De långa arbetsresorna skapar problem för många. Det är också främst i storstäderna som förvärsarbete bland gifta kvinnor ökat starkt under senare år.

Införandet av femdagarsvecka har medfört att arbetet och de tidskrävande arbetsresorna koncentrerats till måndag—fredag. Detta har i sin tur lett till ett ökat behov av öppethållande under veckoslutet för att möjliggöra t. ex. kapitalvaruinköp och storköp av livsmedel.

Det är också främst i de tre storstadsområdena som kommittén väntar sig ett visst ökat öppethållande på kvällar och söndagar om lagen slopas. Över huvud taget räknar man med att det endast är i eller invid större städer som förutsättningar finns för sena öppethållandetider och söndagsöppethållande. På andra håll kommer det inte att bli tillräckligt med kunder under dessa tider.

I och med att det uppstår ett tillräckligt stort behov av öppethållande under s. k. obekvämt arbetstid, blir det också lönsamt för en del butiker att hålla öppet trots att personalkostnaderna är höga under sådan tid. De handelsanställda har nämligen ett förhållandevis mycket högt lönetilllägg för obekvämt arbetstid. En förutsättning för att öppethållandet skall bli lönsamt är dock att försäljningen per arbetstimme blir så hög att personalkostnaden vägs upp.

Man skall, anser kommittén, inte vänta sig att det ens i de största städerna blir många butiker, som kommer att hålla öppet på sena kvällar och söndagar. Kommittén räknar med sådant öppethållande i varuhusens livsmedelsavdelningar och en del andra livsmedelsbutiker på centrala platser. Möjligtvis kommer en och annan centralt belägen butik i andra branscher också att hålla öppet. Detsamma gäller troligen en del stormarknader även om de inte ligger centralt.

Till kommittén har framförts farhågor för att ett frisläppande av affärstiderna skulle kunna få ogynnsamma effekter på prisnivån och strukturutvecklingen. Kommittén bedömer det emellertid som osannolikt att *prisinivån* skulle stiga. Vissa företag skulle nämligen uppnå för-

bättrad lönsamhet, och rådande priskonkurrens skulle hindra att förlängt öppethållande finansieras med högre priser. Vissa butiker anses möjligtvis komma att tillämpa högre priser vid öppethållande som ger obekvämt arbetstid, såsom redan sker i viss omfattning.

Öppethållande är som konkurrensmedel ett ganska trubbigt instrument, och kommittén anser det inte sannolikt att större frihet i detta avseende skulle påskynda *strukturuomvandlingen* i handeln. Möjligen kan ett begränsat antal närhetsbutiker komma att slås ut något tidigare än eljest. Den reguljära dagligvaruhandelns framtida utformning i nya bostadsområden synes dock inte påverkas av hur affärstidsfrågan löses. Kiosker och liknande företagsformer kommer att ställas inför nya konkurrenssituationer som kräver förmåga till anpassning. En förändring i kioskerens sortiment anses emellertid trolig, och vissa omständigheter tyder på att företag av detta slag kommer att bättre kunna inrätta sig efter konsumenternas behov.

Mot konsumentkravet står behovet av *skydd för anställda och företagare*. De *handelsanställda* har, framhåller kommittén, förutom arbetstidslagets skydd ett högt tillägg för obekvämt arbetstid i jämförelse med andra arbetstagargrupper. Detta tillägg verkar också starkt återhållande på företagen när det gäller att förlänga affärstiden. Några mera påtagliga förändringar av öppethållandetiderna har inte framkommit sedan nuvarande affärstidslag trädde i kraft. En tendens till förändring synes dock föreligga. I företag, som kan väntas tillämpa förlängt öppethållande, kan en inte obetydlig del av personalen bli deltidsanställda, som av olika skäl föredrar obekvämt arbetstid. Berörda företag synes också kunna fördela arbetstiden så att den inte blir betungande för de heltidsanställda. Det är därför enligt kommittén knappast den stora gruppen av handelsanställda som kan komma att få vidkännas betydande olägenheter om regleringen upphör.

Småföretagarna och deras medhjälpande familjemedlemmar kan enligt kommittén däremot få olägenheter av fria affärstider. För åtskilliga företag av detta slag synes förlängt öppethållande inte lönsamt och därför ej lockande. För andra är förlängt öppethållande naturligt i verksamheten, och något skydd ges i nuläget ej för innehavare av kiosker, gatukök, bensinstationer etc. Kommittén anser att en företagare själv bör få avgöra när och hur länge han skall hålla öppet och att skydd inte bör ges åt särskilda branscher utan mycket starka skäl.

Slutligen konstaterar kommittén, att om affärstidslagen upphör saknas regler rörande *utminuteringsstider för öl och alkoholfria drycker*. Eftersom denna fråga inte kan anses vara av betydelse för affärstidsfrågan i övrigt har kommittén inte gått in på någon ytterligare prövning utan hänvisat till den nu arbetande alkoholpolitiska utredningen.

5. Kommitténs ställningstagande till fortsatt affärstidsreglering

Kommittén konstaterar först att det inte syns realistiskt att låta två

ganska begränsade grupperns intressen stå i vägen för utvecklingen, nämligen de anställda och de företagare jämte medhjälpande familjemedlemmar som arbetar i det förhållandevis ringa antal butiker, som kan väntas bli berörda av att regleringen upphör. Den större av grupperna, de anställda, har också redan i allmänna arbetstidslagen samma skydd som alla andra arbetstagargrupper.

Kommittén har härefter övervägt olika former av liberaliseringar av affärstidsregleringen. Det visar sig emellertid att på vilket sätt man än mjukar upp regleringen så blir hela det otympliga och komplicerade systemet med olika slags undantag kvar. Man måste då också behålla hela den administrativa apparaten. Regelsystemet måste dessutom vara uppbyggt på ett sådant sätt att olika intressen balanseras mot varandra. Försöker man liberalisera på något enstaka ställe i systemet, uppstår lätt bristande balans i detta och någon eller några intressen gynnas på bekostnad av andra intressen. Kommittén har därför funnit att de vinster som skulle kunna vinnas med en bibehållen men ytterligare liberaliserad reglering inte på långt när kan uppväga alla de nackdelar som skulle bli kvar.

Det för kommittén tyngst vägande argumentet mot en ytterligare uppmjukning av regleringen är emellertid att den då tenderar att bli meningslös, eftersom den i praktiken knappast skulle begränsa affärstiderna. Sedan det steg tagits, som den genom affärstidslagen genomförda liberaliseringen innebär, återstår enligt kommitténs mening inte längre väg till regleringens avskaffande än att den kan tas i ett enda steg.

Kommitténs slutsats är därför att affärstidsregleringen bör slopas helt.

I *särskilt yttrande* framhåller ledamoten Magnusson, att han helst sett att lagen kunde bibehållas och skärpas. Då detta inte synes möjligt har han ur de anställdas synpunkt funnit det mera tilltalande att lagen slopas och en överenskommelse om förbättrade ob-tillägg kombinerat med regler för femdagarsvecka kan träda i kraft.

I *reservation* framhåller ledamoten Sundewall bl. a. att affärstiderna är en så betydelsefull faktor för detaljhandelns framtida utveckling att frågan borde belysas av den pågående distributionsutredningen. Han föreslår, att affärstidslagen behålls men begränsas att gälla sön- och helgdagar, att länsstyrelserna blir tillståndsmyndighet samt att därvid den restriktivitet som markeras i förarbetena till nuvarande lag tillämpas.

6. Remissinstanserna

I åtta av föreliggande 72 yttranden görs inte något ställningstagande till kommitténs förslag att slopa affärstidsregleringen. En stor grupp av de återstående instanserna, 51 stycken, tillstyrker eller vill inte motsätta sig förslaget. En instans är tveksam och 12 instanser är negativa eller redovisar starka betänkligheter inför ett slopande av affärstidsreg-

leringen. I åtskilliga instanser har förclegat delade meningar, och ett par handelskammare har på grund härav avstått från att yttra sig.

Till den grupp instanser som ställt sig *positiva till förslaget* hör *samtliga statliga myndigheter* som uttalat sig i frågan, *distributionsutredningen, 10 kommuner, fem handelskammare, 10 näringslivsorganisationer och företag, fyra fackliga organisationer och samtliga politiska kvinnoförbund och konsumentorganisationer* som yttrat sig. *Sundsvalls kommun* ställer sig tveksam till förslaget.

De 12 instanser som är *negativa* eller redovisar betänkligheter inför att affärstidsregleringen upphör är *servicekommittén, Svenska kommunförbundet, Stockholms kommun, Malmö kommun, Helsingborgs kommun, Trelleborgs kommun, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges köpmannaförbund, Svenska pressbyrån, Sveriges kioskägares riksförbund, Riksförbundet Gatukök & kiosknäring samt handelstjänstemannaförbundet.*

I fråga om konsumenternas anspråk på detaljhandelns affärstider instämmer *distributionsutredningen* i kommitténs uppfattning att det för grupper av konsumenter, t. ex. i hushåll utan hemarbetande vuxen, är angeläget att kunna handla på andra tider än de som lagen anger. Detta gäller enligt *distributionsutredningen* inte enbart för livsmedelsinköp i storstadsområden, utan även för andra varuområden och orter kan föreliggande behov av att kunna handla t. ex. på söndagar. Liknande synpunkter anförs av bl. a. *konsumentrådet, Kooperativa förbundet, industriförbundet, grossistförbundet* och *TCO*.

Affärstidskommitténs bedömning av *effekterna av fria affärstider på prisnivån och strukturutvecklingen* behandlas av många instanser. Av dessa ansluter sig flera uttryckligen till kommitténs bedömningar, bl. a. *kommerskollegium, näringsfrihetsombudsmannen, Kooperativa förbundet, grossistförbundet* och *Åhlén & Holm AB*. *Kommerskollegium* anför sålunda, att kommittén på ett förtjänstfullt sätt behandlat frågan om det i dag föreligger något behov av en affärstidsreglering eller om denna nu kan avskaffas. De av kommittén anförda argumenten för ett fullständigt avskaffande av regleringen förefaller välgrundade och övertygande, anser kollegiet vidare. *Kooperativa förbundet* hävdar att kommittén på ett genomträngande och övertygande sätt prövat frågan om affärstidsregleringen kan slopas helt och delar kommitténs slutsatser om olika effekter som kan uppstå.

Servicekommittén delar däremot inte utredningens slutsatser och anser vidare bl. a. att frågan om fria affärstider inte kan ses isolerad utan måste inordnas i ett system av faktorer. Det är enligt *servicekommittén* också en brist att utredningen inte ställer sitt förslag i relation till någon uttalad målsättning. *Köpmannaförbundet*, som helt ansluter sig till de synpunkter som anförts i reservationen till förslaget, hänvisar till *servicekommitténs* yttrande och understryker i alla delar de synpunkter som där redovisas.

Övriga instanser som ställt sig negativa har också ansett att bedömningarna av effekterna i pris- och strukturförändringar inte är riktiga. Enligt *hantverks- och industriorganisationen* bör de frågor, som är av betydelse för den framtida utvecklingen av detaljhandeln, få en samtidig och ingående behandling i distributionsutredningen, varför behovet av affärstidsreglering ånyo bör prövas när denna utrednings arbete avslutats.

Vissa instanser, som tillstyrker att regleringen slopas, har anfört liknande synpunkter. *Statens pris- och kartellnämnd (SPK)* anser det omöjligt att prognosticera pris- och strukturutvecklingen på grundval av det material som utredningen presenterar. Flera instanser, bl. a. *konsumentrådet, distributionsutredningen, LO, centerns kvinnoförbund* och *socialdemokratiska kvinnoförbundet*, anser att utvecklingen bör följas sedan regleringen upphört. Som lämpligt organ för sådana uppföljningar föreslås distributionsutredningen, servicekommittén och SPK.

Närhetsservicens utveckling behandlas särskilt ingående av *företrädarna för kioskhandeln*, vilka understryker de negativa konsekvenser som kan uppstå för konsumenterna i såväl pris- som servicehänseende. *Industriförbundet* pekar på den nya situation som landets kioskföretag kommer att ställas inför och som innebär så pass genomgripande förändringar att det är skäligt att staten tar på sig viss informationsskyldighet. *Hyresgästernas riksförbund* hävdar, att bland praktiska förslag för att möjliggöra en ökad service i bostadsområdena märks bl. a. en utökning av kioskhandeln. Detta förutsätter emellertid att sortimentet inte begränsas av lagstiftning och andra åtgärder. *Konsumentrådet* understryker, att en utvidgning av kioskverksamheten inte är en helt tillfredsställande kompensation för ett minskat antal närhetsbutiker. *Husmodersförbundet Hem och Samhälle* anser att närhetsbutiken kommer att bli väsentligare och måste inrikta sig på att ge tidsanpassad service åt de förvärvsarbetande.

I fråga om *de anställdas och småföretagarnas situation* anser *kommunförbundet*, att utvecklingen under den nuvarande lagens giltighetstid haft en menlig inverkan. Genom att införa ett jourssystem skulle behovet av service åt konsumenterna samt personalens och butiksinnehavarnas intressen av fritid samtidigt bli tillgodosedda. Jourssystemet förordas även bl. a. av *konsumentrådet, LO* och *Stockholms kommun*. *Köpmannaförbundet* understryker att affärstidslagen utgör en viss garanti för rimliga arbetstider och för den fritid på söndagarna som även de mindre företagen inom detaljhandeln bör kunna göra anspråk på. *Svenska företagares riksförbund* anser att det är tveksamt om begränsningen av affärstiderna verkligen gagnat familjeföretagen inom detaljhandeln. Enligt *folkpartiets kvinnoförbund* kommer fri affärstid troligen att innebära ett ökat utbud av deltidsarbete, vilket för många kvinnor är den enda möjligheten att hålla viss kontakt med yrkeslivet och för-

stärka sin ekonomiska självständighet. *Ikea* understryker, att det inte föreligger några svårigheter att rekrytera personal till lördags- och söndagstjänstgöring. *Servicekommittén och socialdemokratiska kvinnoförbundet* pekar på att förlängd affärstid kan skapa behov av service åt de affärsanställda i form av barntillsyn m. m.

De anställdas situation tas också upp av *arbetarskyddsstyrelsen*, som hävdar att även om utvecklingen mot större butiksenheter skulle öka antalet affärsanställda detta ej bör inverka på bedömningen från arbetarskyddssynpunkt av behovet av en affärstidslag efter 1971. Även de affärsanställda får nämligen enligt den nya arbetstidslagen en successivt till 40 timmar förkortad arbetsvecka. *LO* anser det vara en uppgift för de handelsanställdas fackliga organisation att genom lämpliga ersättningsregler för obekväma arbetstid skapa rimliga spärrar mot öppethållande på sen kvällstid och på söndagar. *Handelsanställdas förbund* har refererat det särskilda yttrandet i betänkandet som sitt remissyttrande. Bl. a. *TCO* anser ekonomisk compensation till de anställda vara en förutsättning för fria affärstider. *Transportarbetareförbundet* utgår ifrån att grundregler för en för olika kategorier arbetstagare rimlig förläggning av arbetstiden tas upp av den pågående arbetsmiljöutredningen. *Handelstjänstemannaförbundet* anser att fria affärstider ökar personalens obekväma arbetstid och att anställningstryggheten äventyras genom ökat butiksbortfall.

Den nuvarande lagens utformning behandlas av åtskilliga instanser. *Näringsfrihetsombudsmannen* hävdar sålunda, att en reglering av affärstiderna till sin natur är konkurrensbegränsande. Nuvarande lag har försetts med ett stort antal undantag, konstaterar *NO* vidare. Undantagssystemet har visat sig mycket komplicerat, svårtillämpat och förenat med en ej obetydlig administrativ apparat. Svårigheter har dessutom förelegat att göra en rättvis bedömning av dispensärendena. Enligt *NO* synes kommitténs överväganden i fråga om olika sätt att ytterligare liberalisera regleringen på ett övertygande sätt visa att olägenheterna i allt väsentligt skulle kvarstå, bl. a. i form av fortsatta snedvridningar av konkurrensen. Liknande synpunkter anförs bl. a. av *länsstyrelsen i Malmöhus län, grossistförbundet, ICA* och *bensinhandlarnas riksförbund*. *Kommunförbundet* framhåller, att prövningen av dispensärenden inneburit en icke obetydlig arbetsbelastning för främst de större kommunerna. I många fall har också de kommunala organen ställts inför betydande avvägningssvårigheter. Bl. a. *Västerås kommun* anför liknande synpunkter och tillägger, att svårigheter förelegat att kontrollera affärstidslagens efterlevnad.

Flera remissinstanser lägger fram synpunkter på behovet av en översyn av lagen i händelse av att affärstidsregleringen inte upphör. *Länsstyrelsen i Stockholms län, Malmö kommun, Helsingborgs kommun, köpmannaförbundet* och *Svenska Pressbyrån* anser härvid att tillstånds-

givningen bör föras över från kommunerna till länsstyrelserna eller annat centralt organ. *Servicekommittén* finner det angeläget att en översyn görs av affärstidslagen ur social och samhällsekonomisk synpunkt.

Om affärstidsregleringen upphör anser *TCO* det nödvändigt med specialbestämmelser så att friheten inte missbrukas. I fråga om öppethållande på söndagar är *centerns kvinnoförbund* tväksamt, *moderata samlingspartiets kvinnoförbund* förordar restriktivitet och *Gotlands handelskammare* anser att vissa tider för öppethållande på söndagar bör undantagas med vederbörlig hänsyn tagen till kyrkan och övriga religiösa organisationer.

I fråga om *hygienbestämmelser* hävdar *veterinärstyrelsen* att en utökning av sortimentet i kiosker ökar kraven på lokalen. Livsmedelshandtering utanför reglerad arbetstid ökar också behovet av kontrollpersonal. *Länsveterinären i Göteborgs och Bohus län* anser den nuvarande affärstidsregleringen vara utan värde ur hygiensynpunkt.

Flera remissinstanser tar slutligen upp frågan om *ölförsäljningen*, som tidsmässigt knutits till affärstidsbestämmelserna. Sålunda påpekar bl. a. *rikspolisstyrelsen*, *Göteborgs polisdistrikt* och *länsstyrelsen i Stockholms län* att om affärstidsregleringen upphör måste ölförsäljningsfrågan lösas på annat sätt. *Malmö polisdistrikt* anser däremot inte att denna fråga behöver särregleras.

Alkoholpolitiska utredningen framhåller, att ett bifall till dess under hösten 1971 framlagda förslag i mellanölsfrågan innebär att några särskilda regler för tidsbegränsning av ölförsäljningen inte blir erforderliga.

Bilaga 4

I motionen 1971: 1573 framlagt

Förslag till**Affärstidslag**

1 §

Affär må hållas öppen för allmänheten vardagar från klockan 8 till 20. Å vardag infallande helgdagsafton skall öppethållandet begränsas till tiden mellan klockan 8 och 13.

Med affär förstås försäljningsställe, där detaljhandel bedrivs yrkesmässigt.

2 §

Från lagens tillämpning är undantagen:

1. försäljning från apotek;
2. försäljning från automatapparat av sådan typ som godkänts av myndighet som Konungen bestämmer;
3. försäljning från trafikmedel;
4. försäljning som lantbrukare, trädgårdsodlare eller fiskare i ringa omfattning bedriver med egna produkter eller fisk av egen fångst;
5. försäljning i utställningslokal av bildande konst och reproduktioner härav samt alster av konsthantverk och konstindustri i samband med visning av konstverken;
6. försäljning av lagad mat samt bageri- och konditorivaror i anslutning till ordnad serveringsrörelse, där sistnämnda utgör den huvudsakliga verksamheten; samt
7. försäljning utan samband med annan verksamhet än som avses i 5) eller 6) av tryckta skrifter, tobaksvaror med tillbehör, blommor, drivmedel samt i anslutning härtill tillbehör till motorfordon och båtar samt andra liknande varor av sådant slag att allmänheten bör kunna köpa dem även under annan tid än som anges i 1 §.

3 §

Det ankommer på myndighet som Konungen bestämmer att fastställa vilka varor som enligt 2 § 7. skall undantagas från lagens tillämpning och i övrigt meddela tillämpningsföreskrifter till lagen.

4 §

Den som bedriver detaljhandel i strid mot denna lag eller föreskrift som meddelas med stöd av lagen dömes till böter eller fängelse.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

